

ƏDƏBİ-NƏZƏRİ FİKİR TARİXİ HAQQINDA SANBALLI TƏDQİQAT ƏSƏRİ

Tanınmış şair, ədəbiyyatşünas, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi, filologiya elmlər doktoru, professor Rafiq Yusifoğlunu tələbəlik illərindən - 60-cı illərin sonlarından tanıyıram, indi də bir kafedrada işləyirik; belə demək mümkünsə, cavanlığımız və ahliliğimiz bir yerdə keçir... Onun insanlığı, təvazökarlığı, həqiqətin, haqqın yanında olması, səmimiyyəti və obyektivliyi bir qələm və ürək dostu kimi həmişə məni qane edibdir. Hələ gənclik illərindən istedadlı bir qələm sahibi kimi tanımısam, uzun illər mətbuatda imzasını maraqla izləmişəm, haqqında yazmışam, fikir və münasibətimi bildirmişəm, istər şeirlərini, istərsə də elmi-publisistik məqalələrini, kitablarını məmnunluq hissi ilə oxumuşam...

Aləmdə, yeni yaradıcılıq mühitində tanıyan kəslərdən biridir. Şair kimi, xüsusən, uşaq dünyasına hakim olan şair kimi məşhurdur. Bir sözlə, müasir dövrümüzün maraqlı həyat və yaradıcılıq yolu keçən tanınan ziyalı şəxsiyyətlərindən biridir.

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsində təhsil almışdır (1966-1970). Bir müddət Sumqayıt şəhərində müəllim işləyən şair AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuş, "Azərbaycan Sovet poeziyasının inkişaf problemləri" mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir (1984). Ümumiyyətlə Azərbaycan poeziya janrının problemləri onun tədqiqatının başlıca stixiyası təşkil edir. Təsədüfi deyildir ki, Rafiq Yusifoğlu 2006-cı ildə "XX əsr Azərbaycan poeziyasının sənətkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri doktoru adını almışdır.

Ümumiyyətlə onun ədəbi-ictimai fəaliyyəti olduqca maraqlı və səmərəli olmuşdur və bu sayaq da, davam etməkdədir. 1985-ci ildən 1992-ci ilədək "Göyərçin" jurnalında söbə müdiri, 1992-ci ildən 1996-cı ilədək məsul katib, 1996-1997-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Televiziyaşın "Xəbərlər" baş redaksiyasında "Elm, mədəniyyət, incəsənət" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmışdır. 1997-ci ildən "Göyərçin" jurnalının baş redaktorudur. Şairin uşaq ədəbiyyatı sahəsində xüsusi fəaliyyəti vardır.

Hazırda Sumqayıt Dövlət Universitetinin və Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professorudur.

O, gənc tənqidçilərin Moskvada keçirilən birinci (1982), ikinci (1985) və üçüncü (1988) Ümumittifaq seminarlarının, Qazaxıstanda keçirilən Beynəlxalq Uşaq ədəbiyyatı günlərinin (1989) iştirakçısı olmuşdur.

Ədəbi fəaliyyətə hələ orta məktəbdə oxuyarkən başlamış, 1966-cı ildən şeirləri, məqalələri ilə mətbuatda çıxış etməyə başlamışdır. Son illər bədii tərcümə ilə ciddi məşğul olur. Əsərləri bir sıra dillərə tərcümə edilib, dərsliklərə düşüb. Çoxlu mahnı mətnlərinin, elmi-publisistik məqalələrin müəllifidir. Əsərləri arasında "Qəm karvanı", "Bütün Azərbaycan əsgər olmalı" televiziya tamaşaları çəkilib, dəfələrlə nümayiş etdirilmişdir. Bütün ömrünün, həyatını ədəbiyyata, onun tədqiq və tədqiqinə həsr edən Rafiq Yusifoğlu çoxşaxəli yaradıcılıq yolu keçən istedadlı qələm sahiblərindən biridir. Onun istər poeziya, istər uşaq ədəbiyyatı, istər bədii tərcümə, istər jurnalistika, istərsə də ədəbiyyatşünaslıq sahəsindəki uğurları göz qabağındadır.

Rafiqin əlindən artıq şeir kitabı, elmi monoqrafiyası, dərslikləri vardır. İyirmi ilə yaxındır ki, respublikanın ali məktəblərində

mühazirələr oxuyur və biz bu gün qarşımızda onun son ədəbiyyatşünaslıq-tədqiqat işi - "Ədəbi nəzəri fikrin inkişaf mərhələləri" (Bakı, "Elm və təhsil", 2016, 368 s.) kitabını əlimizdə dəstəvuz edərək Rafiq Yusifoğlunun həm bu tədqiqatından, həm də ümumiyyətlə ədəbi-nəzəri fikir dünyasından danışmaq, oxucularımıza elmi fəaliyyəti barəsində məlumat vermək istədik...

Bəri başdan deyim ki, son vaxtlar belə sanballı, yüksək nəzəri səviyyəli kitab oxumamışdım. Əsəri böyük zövqlə, azalmayan bir maraqla mütəailə etdim... Əsər mənim içimdə məmnunluq hissi oyadı. Tədqiqatın monumentallığı və əhatəliliyi onu da göstərir ki, Rafiq bu işi qısa müddətdə deyil, uzun illər boyu ciddi araşdırmalar və axtarışlar sayəsində hasilə gətirmişdir. Tədqiqat boyu elmi-nəzəri materialın əhatəliliyi, konkret nəzəri problemlər üzrə qruplaşdırılıb araşdırılması məqbul və xoşagələndir. Obyektiv və ayıq elmi münasibət, irəliləşmə mülhazizələr, tezislər inandırır, dolğunluğu və aktuallığı ilə diqqəti çəkir.

Göründüyü kimi, Rafiq Yusifoğlunun bu monoqrafiyası da, aktual problemə həs ediləbdir. Müəllif araşdırmalarını düzgün metodoloji əsasda qurduğundan, ədəbi-nəzəri fikrin inkişaf mərhələlərini dəqiq müəyyənləşdirdiyindən və hər mərhələni doğru qiymətləndirərək ətraflı izlədiyindən mövzu və problematika haqqında dolğun təsəvvür yara da bilmişdir. Beləliklə, biz o qənaətdəyik ki, prof. Rafiq Yusifoğlunun "Ədəbi nəzəri fikrin inkişaf mərhələləri" tədqiqat əsəri bu istiqamətdə boşluğa doldurmağa, ehtiyacı ödəməyə xidmət edir...

Yeri gəlmişkən, onu da qeyd edim ki, prof. Rafiq Yusifoğlunun bu istiqamətdə 15-ə qədər dəyərli tədqiqat işləri də məlumdur.

Bu qədər faydalı əsərləri araya-ərsəyə gətirmək Rafiqin istedadından, tükenməz yaradıcılıq enerjisindən, zəhmətsevərliyindən xəbər verən danılmaz faktlardır. O, bu zəhməti və istedadı müqabilində "Qızıl qələm", "İlin ən yaxşı kitabı", "Araz", "Vətən" və s. ali ədəbi mükafatlarının laureatı kimi də mükafatlandırılmışdır.

Rafiq Yusifoğlu rəsmən elm aləminə 1979-cu ildə daxil olub və dediyim kimi, bu işə AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasından başlayıb, görkəmli ədəbiyyatşünaslarla ünsiyyətdə olub. Ustadlarını, xeyirxahlarını unutmayan, qədirlənilənləri yad edən Rafiq yazır: "İndi dünyalarımı dəyişmiş çox hörmətli ədəbiyyatşünaslarla - Mirzəğa Quluzadə, Məmməd Cəfər, Əziz Mirəhmədov, Kamal Talibzadə, Yəhya Seyidov, Qasim Qasimzadə, Əkbər Ağayev, Yaşar Qarayev, Şamil Salmanov, Arif Hacıyev, Kamran Məmmədov və başqaları ilə ünsiyyətdə olmağım ədəbiyyatşünaslıq elmi haqqında təsəvvürlərimi xeyli genişləndirdi. Aspiranturaya girməyimdə də, müdafiə edib elmi dərəcələr almağımda da, bu adamların bu və ya digər dərəcədə rolu olub. İndi onların hamısının ruhu qarşısında baş əyirəm."

Təsədufi deyildir ki, bu adamları çəkdirdiyi və çəkmədiyi müəllimləri, həmkarları, qələm dostları, tələbələri belə, onun şəxsiyyəti və yaradıcılığı barəsində qiymətli fikirlər və mülhazizələr söyləmişlər...

Fikrimizə sübut kimi, bir sıra tanınmış

ədəbiyyatşünaslarımızın, lap elə, adi oxucularının onun tədqiqatları barəsində yazdıqları, söylədikləri fikirlərindən bəzi nümunələri oxucularımızın nəzərinə çatdırmaq istədik.

Tələbəsi Çobanzadə Aynur: "Hörmətli Rafiq müəllim, əvvəla Sizə öz adımdan dərin minnətdarlığımı bildirirəm ki, Rusiyada

doğulub-böyümüş bir insana öz doğma ədəbiyyatımızı sevdirdiniz. Siz "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları" kimi gözəl bir dərslik işləyib hazırlamısınız. Nəzəriyyənin bütün incəliklərini öz kitabınızda əks etdirmisiniz. İnanın ki, bu, biz tələbələr üçün çox dəyərli bir kitabdır. Yəni ömürlük Sizdən bizə, bizdən də gələcək nəsillə bir xoş xatirə kimi qalacaq."

Müəllif-müəllim üçün tələbə və oxucu məktubundan da qiymətli qeyri bir şey tanıyıram...

Elmi rəhbəri, filologiya elmlər doktoru, şair Qasim Qasimzadə: "...Poemalarda xarakter məsələsinə estetik yanaşmada müəllifin millilik kateqoriyasını ön plana çəkib problemi realizm baxımından qiymətləndirməsi, eləcə də obrazların nə dərəcədə koloritli verildiyini aydınlaşdırması baxımından maraqlıdır və yenidir. ...Onun olduqca zəhmətsevər və zəkali olduğu qənaətinə gəlmişəm."

Filologiya elmlər doktoru, prof. Əkbər Ağayev: "Deyim ki, Rafiq bismiş və ərşəyə gəlmiş, elmi tədqiqatın nə demək olduğunu dərk etmiş hazırlıqlı kadrlardandır."

AMEA-nın müxbir üzvü, filologiya elmlər doktoru, professor Yaşar Qarayev: "Əzizim Rafiq! Monoqrafiyanı zövqlə, azalmayan bir maraqla oxudum. Xüsusən yaxın keçmişin böyük epik ənənəsinə verilən təhlil və qiymət metodoloji cəhətdən tarixi-elmi əhəmiyyət kəsb edir."

Tanınmış ədəbiyyatşünas, filologiya elmlər namizədi, dosent Yaqub İsmayilov: "Mən Rafiq Yusifoğlunu 30 ilə yaxındır ki, tanıyıram. Rafiq müəllim yüksək insani keyfiyyətlərə malik bir ziyalıdır, zəhmətkeş alimdir, istedadlı şairdir. Onun "Azərbaycan poeziyası: axtarışlar və perspektivlər" monoqrafiyası, ali məktəblər üçün yazdığı "Ədəbiyyatşünaslığın əsasları", "Müasir ədəbi proses və ədəbi tənqid", "Uşaq ədəbiyyatı" dərslikləri çox faydalı və praktik əhəmiyyəti olan əsərlərdir."

Filologiya elmlər doktoru, professor Cə

lal Abdullayev: "Mən Rafiqin bir cəhətini daha çox sevirəm. O da nədir? Rafiq kimi özündən əvvəlləri ehtiramla yad edən, hər kəsin öz qiymətini verən ikinci bir adam tanıyıram."

Bu misalların sayını çoxaltmaq olar - Təhsin Mütəllibov, Vəqif Arzumanlı, Nazif Qəhrəmanlı, Kamran Əliyev, Qurban Bayramov, Vəli Osmanlı, Şamil Vəliyev, Alxan Məmmədov, Vəqif Yusifli, Allahverdi Eminov və onlarla başqaları, ən müxtəlif nəsilləri əhatə edən tənqidçi və ədəbiyyatşünaslar Rafiq Yusifoğlunun elmi yaradıcılığını yüksək qiymətləndirmişlər...

Mən bəndəyi-fəqir də, vaxtilə onun poema janrının sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə həsr etdiyi elmi əsəri belə qiymətləndirmişəm: "Bu Rafiq müəllimin yeganə işi deyildir: o bu mövzuda fundamental doktorluq işi yazmış, bir neçə monoqrafiya, dərslik, çoxlu sayda məqalə, məlumat, tədqiqat tipli yazılar çap etdirmişdir. Bu kitab, xüsusən XX əsrdə Azərbaycan poeziyasının bir çox nəzəri və sənətkarlıq xüsusiyyətləri haqqında ətraflı təsəvvür yaradır".

Bunları niyə misal gətirdim? Əvvəla bu fikirlər Rafiqin bir alim kimi şəxsiyyəti, elmi yaradıcılığı, tarixə baxışı, ədəbi fikir siqferasında tutduğu yeri düürst müəyyənləşdirməklə yanaşı, ona müasir ədəbi-elmi mühitin münasibətini bildirir. Bu fikirləri bir cəhət xüsusən birləşdirir - Rafiq Yusifoğlunun istedadını, daima axtarışə meyilliliyini, mühüm və çətin problemlərin həllinə səriştəli və cəsəretli münasibətini, sadəliyini, təvazökarlığını və s. alim-ziyalıya məxsus yaxşı nə varsa onu ehtiva edir...

Sonra da, Rafiq Yusifoğlunun qarşımızdakı kitabının sonuncu, "Əlavə" adlandırdığı hissədə onun barəsində qələm dostlarının fikirlərini verməsi həm qədrşünaslıqdır, həm də maraqlı bir formadır ki, biz də həmin hissədən istifadə edərək öz münasibətimizi bildirdik...

Ümumiyyətlə, müəllifin "Ədəbi-nəzəri fikrin inkişaf mərhələləri" monoqrafiyasının mündəracatı zəngindir və müəyyən elmi-nəzəri, tarixi-xronoloji sistemlə tərtib edilmişdir. Rafiqin bu kitabı-tədqiqatı da monumentallığı ilə seçilir. Ən qədim dövrdən bu günümüzə qədər ədəbi-nəzəri fikrin inkişafını mərhələlər üzrə izləmək, ümumiləşdirmək, qiymətləndirmək xüsusi hazırlıq və səriştə tələb eləyir.

Burada böyük və keşməkeşli, müxtəlif sosial-tarixi mərhələlərdən keçən, böyük tarixi dövrün məhsulu olan, müxtəlif nəzəri istiqamətləri əhatə edən, fərqli ədəbi-nəzəri üslublarda yazılan əsərlər, elmi-nəzəri baxışlar tədqiqata cəlb edilir, dünya nəzəri fikir kontekstində Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinin təkamül yolu canlandırılır...

Tam əqlə görə ki, müəllif Şərq və Qərb ədəbi-nəzəri fikrinin başlıca, əsas istiqamətlərini dərindən öyrənmiş, izləmiş, mövcud nəzəri ədəbiyyatdan sərf-nəzər etməmişdir. Fikrimizcə, müəllif qədim və orta əsrlərdən üzü bəri Şərq-Qərb ədəbiyyatşünaslığının, estetikasının, elmi-fəlsəfi təmayüllərin mühüm mənbələrinə istinadən, əslində, dünya ədəbi-nəzəri fikir tarixini yaradıbdir.

Tarlan Novruzov,
filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor